

Tentamens op zaterdag: onderwijs als halfcontinu bedrijf

1. Verruiming van de bedrijfstijd. *Moeten de openingstijden van onze voorzieningen (onderwijsgebouwen, biblio- en mediatheken, computerzalen, studieplekken, practicumlokalen) worden verruimd om voltijd- en deeltijdstudenten gelegenheid te geven hun dagen en jaren optimaal te besteden? Moeten we hun ook buiten kantooruren en in de traditionele vakanties gelegenheid bieden onderwijs te volgen, tentamens af te leggen en stages te lopen?*

2. Capaciteit van de voorzieningen. *Moet de capaciteit van onze voorzieningen worden afgestemd op de vraag van studenten, zodat ze er gebruik van kunnen maken wanneer ze dat zelf wensen of behoeven? Of moeten ze met een geringere capaciteit genoegen nemen?¹ We kunnen de gebruiksrechten zodanig distribueren dat gedurende de hele bedrijfstijd een rendabele bezettingsgraad gerealiseerd wordt. Maar op die manier kunnen sommige studenten een onprettig of ondoelmatig rooster krijgen.*

3. Serviceniveau voor voltijdstudenten. *Mogen voltijdstudenten van ons verwachten dat zij in de gelegenheid worden gesteld een onderwijs- en tentamenprogramma te volgen dat uitsluitend op werkdagen en binnen kantooruren verroosterd is?*

Vraag nummer 3 wordt hieronder uitgediept, waarbij de vragen 1 en 2 als levendig decor fungeren. De directe aanleiding voor deze analyse is dat het College van Bestuur van de Universiteit Utrecht van plan is de bedrijfstijd voor het afnemen van tentamens te verruimen: op werkdagen van 8 tot 22 en op zaterdag van 9 tot 15.30 uur.² Het universiteitsbestuur wil dus afstappen van het 'heerlijke' serviceniveau waarop voltijdse studenten vanouds her recht meenden te hebben. Maar de Utrechtse studenten ageren daar heftig tegen. Welke argumenten pro en contra zouden we kunnen bedenken?

3.1 Argumenten voor handhaving van het 'heerlijke' serviceniveau:

3.1.1 Grenzen aan het prestatievermogen. Om optimaal te presteren op onderwijs- en tentamenbijeenkomsten moeten studenten in optimale conditie zijn. Daartoe moet enerzijds worden gelet op de duur van de dagelijkse en wekelijkse studiebelasting (en op het invoegen van voldoende pauzes) en anderzijds op de tijdvakken waarin de prestaties geleverd moeten worden. 's Ochtends vóór 9 uur, 's avonds en op een zesdaagse werkdag is het prestatievermogen van de meeste studenten niet optimaal. Tentamens die voor dag en dauw, ná 17 uur of op zaterdag worden afgenomen, geven geen goede indicatie van de mate waarin studenten de stof beheersen.

3.1.2 Forensen. Vele studenten wonen op forse afstand van de onderwijsinstelling. Het aanvangstijdstip van onderwijs- en tentamenbijeenkomsten moet goed haalbaar zijn voor forensende studenten die van het openbaar vervoer gebruik maken. En de laatste onderwijs- en tentamenbijeenkomsten moeten eindigen op zodanig tijdstip dat ze hun woonadres diezelfde dag nog per openbaar vervoer kunnen bereiken.

3.1.3 Reiskosten. Studenten hebben een 'gratis' OV-jaarkaart, waarbij ze moeten kiezen tussen een **weekkaart** die uitsluitend van maandagochtend 4 uur tot zaterdagochtend 4 uur geldig is (behalve op feestdagen) en een **weekendkaart** die uitsluitend van vrijdagmiddag 12 uur tot maandagochtend 4 uur geldig is.³ Weekkaartstudenten worden dus op kosten gejaagd als er onderwijs- of tentamenbijeenkomsten op zaterdag geroosterd worden, als ze door onderwijs- of tentamenverplichtingen op vrijdagavond niet meer hun reisbestemming kunnen bereiken, of als ze door onderwijs- of tentamenverplichtingen op de vroege maandagochtend reeds zondagavond de terugreis moeten aanvaarden.

3.1.4 Verblijfskosten. Onderwijs- en tentamenverplichtingen die in de avond geroosterd worden, hebben voor vele studenten tot gevolg dat ze hun warme maaltijd niet thuis kunnen nuttigen maar dat ze op (duurdere!) restauratieve voorzieningen zijn aangewezen.

3.1.5 Inbreuk op concurrerende verplichtingen. Vele studenten hebben 's avonds en in de weekends concurrerende verplichtingen (werk, gezin/kinderopvang, sport- of muziekbeoefening etc.). Daarop wordt inbreuk gemaakt als er onderwijs- of tentamenbijeenkomsten 's avonds of in de weekends geroosterd worden, zeker als de roosters pas kort tevoren bekend zijn of per kwartaal variëren, of als de aangekondigde roosters alsnog gewijzigd worden.

3.1.6 Inbreuk op godsdienstige verplichtingen. Orthodox-joodse studenten zouden door deelname aan onderwijs- of tentamenbijeenkomsten op vrijdagavond of zaterdag in conflict komen met hun godsdienstige plichten.⁴

3.1.7 Inbreuk op vrije tijd. Een kenmerk van echt-vrije tijd is dat je er de vrije beschikking over hebt. Als de studieleiding zich het recht voorbehoudt avonden en zaterdagen voor onderwijs- of tentamenbijeenkomsten te verroosteren, maakt zij inbreuk op de vrije beschikkingsmacht van de student. Bovendien

spreken vele mensen pas van echt-vrije tijd als ze die tijd kunnen delen met mensen die hen lief zijn (partner, vrienden, familie). In vele sociale netwerken is de gedeelde vrije tijd geconcentreerd in de avonden (waaronder met name ook de vrijdagavonden) en in de weekends. Door op de avonden en zaterdagavonden in te breken ontnemt de studieleiding studenten *hun gedeelde vrije tijd*.

3.2 Argumenten tegen handhaving van het 'heerlijke' serviceniveau:

3.2.1 *Capaciteitsproblemen in piekperioden*. Wij trachten studenten optimale service te bieden, onder meer door het tegengaan van gedwongen leegloop (wachtijden) en door harmonisering van de indeling van het academisch jaar (zodat alle cursussen op dezelfde data beginnen en eindigen en studenten zo groot mogelijke vrijheid hebben om te kiezen tussen cursussen). Maar het gevolg daarvan is dat alle tentamens telkens in het bestek van één of twee weken moeten worden afgenomen. Capaciteitsproblemen zijn ten gevolge daarvan onvermijdelijk. Dat vergt onconventionele oplossingen. Wij vragen van studenten die te aanvaarden, ook al doet dat soms pijn.

3.2.2 *Lage bezettingsgraad*. De beschikbare zalencapaciteit wordt onderbenut (zie nr. 2), terwijl in piekperioden extra capaciteit moet worden bijgehuurd. Door spreiding van de onderwijs- en tentamensessies over een groter gedeelte van de dag en van de week wordt een rendabeler bezettingsgraad verkregen en worden extra huurpenningen bespaard.

3.2.3 *Deeltijdstudenten*. Het is in het belang van deeltijdstudenten dat onderwijs- en tentamenvoorzieningen 's avonds en op zaterdag worden geboden (zie nr. 1), maar het is bedrijfseconomisch niet haalbaar elke doelgroep op een eigen tijdstip te bedienen. Daarom wordt van voltijdstudenten gevraagd zich in voorkomende gevallen naar het rooster van de deeltijdstudenten te schikken.

3.2.4 *Onderwijs als halfcontinu bedrijf*. Wij vragen van ons personeel om halfcontinu-roosters te draaien teneinde studenten optimale service te bieden (zie nr. 1: faciliteiten voor deeltijdstudenten, verruimde openingstijden van de universiteitsbibliotheek, etc.). Dat zijn peperdure oplossingen. Wij verwachten van studenten dat zij daar iets tegenover stellen, namelijk de bereidheid om zich eveneens naar halfcontinu-roosters te voegen (zie nr. 2), waar dat nodig is om de bedrijfskosten enigermate in de hand te houden.

De contra-argumenten (3.2) liggen alle in de bedrijfseconomische sfeer. Deze lenen zich niet zo gemakkelijk voor een analyse vanuit de beroepsethiek van docenten. Over de pro-argumenten ten gunste van het traditionele serviceniveau voor voltijdse studenten (3.1) kan de onderwijsethiek wel iets te berde brengen:

- Argument 3.1.1 gaat in de eerste plaats over de plicht van professionele onderwijsgevers om goede onderwijs- en studievoorzieningen te bieden, d.w.z. voorzieningen die optimaal bijdragen aan het leerproces van studenten. Ook de *timing van studievoorzieningen* is daarbij van belang.
- In de tweede plaats gaat argument 3.1.1 over de kwaliteit van de tentamenvoorzieningen. De examinator heeft de professionele plicht om de tentamensituatie zodanig in te richten dat studenten kunnen laten zien wat ze in hun mars hebben. Iedereen zal beamen dat de onderwijsinstelling en de examinator tekortschieten als de temperatuurregeling op tentamens niet werkt, als de tentaminandi continu gestoord worden door buitenlawaaai, etc. Maar in 3.1.1 wordt gesteld dat ook zodanige *timing* moet worden gekozen dat studenten optimale gelegenheid hebben om de gevraagde prestaties te leveren.
- De argumenten 3.1.2 t/m 3.1.7 hebben alle zes dezelfde ethische grondslag: professionals (docenten) hebben de plicht alles na te laten wat hun cliënten (studenten) onnodig schade berokkent.

Wes Holleman

weblog onderwijs 22-12-2008

<http://www.onderwijsethiek.nl>

¹ <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=226>.

² <http://www.ublad.uu.nl/WebObjects/UOL.woa/1/wa/Ublad/archief?id=1034195>;
<http://www.ublad.uu.nl/WebObjects/UOL.woa/1/wa/Ublad?id=1034706>;
<http://www.ublad.uu.nl/WebObjects/UOL.woa/4/wa/Nieuws?id=1034686>.

³ http://www.ib-groep.nl/particulier/Informatie/OV_studentenkaart/Algemeen.asp.

⁴ <http://www.onderwijsethiek.nl/?p=213>.